This question paper contains 4+2 printed pages]

HPAS (Main)—2017

SANSKRIT

Paper II

Time : 3 Hours *Maximum Marks :* 100

Note :— Attempt only *five* questions. Candidates are required to attempt at least *one* question from each of the section in addition to Question Nos. 4 and 5 which are compulsory.

सूचना :—केवलं **पञ्चैव** प्रश्नाः समाधेयाः। **चतुर्थः** पञ्चमश्च प्रश्नौ अनिवार्यौ सतः। परीक्षार्थिनः अनिवार्य प्रश्नातिरिक्तं प्रतिखण्डात् आवश्यकरूपेण न्यूनान्न्यूनं **एकं** प्रश्नं समाधातुं निर्दिश्यन्ते।

Section A

(खण्ड 'अ')

1. (*a*) "Naiŝadham is like medicine for learned people." Examine the statement with apt illustrations. 10

''नैषधं विद्वदौषधम्'' अस्य कथनस्य उचितोदाहरणैः परीक्षा विधेया।

(*b*) Write a note on बाणोच्छिष्टं जगत्सर्वम्। 10

''बाणोच्छिष्टं जगत्सर्वम्'' अस्य कथनस्य समीक्षात्मकं परीक्षणं विधीयताम्।

2. Write an introductory essay on *ŝādagunya theory* in the context of Arthas'āstra of Kautilya. 20

कौटिल्यविरचितम् अर्थशास्त्रमधिकृत्य षाड्गुण्य-सिद्धान्तस्योपरि परिचयात्मको निबन्धः विरचनीयः।

3. Write an essay on S'udraka's dramatic features in the context of contemporary society. 20

शूद्रकस्य नाट्यवैशिष्ट्यविषये अद्यतनसमाजमधिकृत्य समीक्षणं विधीयताम्।

4. Write short notes in Sanskrit on the following : 2×10=20

अधस्तनेषु संस्कृतभाषायां संक्षिप्तं टिप्पणी कार्या –

(*i*) दशकुमारचरितम्

(*ii*) रघुवंशम्।

Section B

(खण्ड 'ब')

5. Explain in Sanskrit any *two* of the following verses : 2×10=20

अधः प्रदत्तेषु पद्येषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव** संस्कृते व्याख्या कार्या–

(क) स्वायत्तमेकान्तगुणं विधात्रा विनिर्मितं छादनमज्ञतायाः।
विशेषतः सर्वविदां समाजे विभूषणं मौनमपण्डितानाम्॥

(ख) इन्द्रियेभ्यः परा ह्यर्था अर्थेभ्यश्च परं मनः।
मनसश्च परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान् परः॥

(ग) विद्यां च अविद्यां व यस्तद्वेदोभयं सह।
अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते॥

(घ) पीतेनैकेन संवीतां क्लिष्टेनोत्तमवाससा।
सपङ्कामनलङ्कारां विपद्मामिव पद्मिनीम्॥

6. Translate into Hindi or English any *two* of the following verses : 2×10=20

अध: प्रदत्तेषु पद्येषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव** हिन्दीभाषायां आङ्ग्लभाषायां वा अनुवादो विधेय: —

(क) त्यागाय सम्भृतार्थानां सत्याय मितभाषिणाम्।
यशसे विजिगीषूणां प्रजायै गृहमेधिनाम्॥

(ख) निवर्त्य सो नुव्रजत: कृतानतीनतीन्द्रियज्ञाननिधिर्नभ: सद:।
समासदत् सादितदैत्यसम्पद: पदं महेन्द्रालयचारु चक्रिण:॥

(ग) अमुष्य विद्या रसनाऽग्रनर्तकी त्रयीव नीताऽङ्गगुणेन विस्तरम्।
अगाहताऽष्टादशतां जिगीषया नवद्वयद्वीपपृथग्जयश्रियाम्॥

7. Explain with reference to the context any *two* of the following : 2×10=20

अध:प्रदत्तेषु पद्येषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव** प्रसङ्गसन्दर्भनिर्देशपूर्वकं व्याख्या कार्या —

(क) आशाबन्ध: कुसुमसदृशं प्रायशो ह्यङ्गनानाम्।

(ख) अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविवरजनिकरगभस्तयो
विशन्ति सुखमुपदेशगुणा:।

(ग) चतस्र एव विद्या इति कौटिल्यः॥

(घ) गर्भेश्वरत्वमभिनवरूपत्वममानुषशक्तित्वं चेति महतीयं खल्वनर्थपरम्परा॥

8. (*a*) Examine the following verse with reference to the context. 10

"काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तला।
तत्रापि चतुर्थोऽङ्क तत्र श्लोकचतुष्टयम्॥"

इत्यस्य सोदाहरणं समीक्षा कार्या।

(*b*) Explain with reference to the context of the following verse : 10

अधोऽङ्कितस्य पद्यस्य सन्दर्भप्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या विधेया—

अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगतं सर्वास्ववस्थासु यद्
विश्रामो हृदयस्य यत्र जरसा यस्मिन्न हार्यो रसः।
कालेनावरणात्ययात्परिणते यत्प्रेमसारे स्थितम्
भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्प्राथ्र्यते॥

अथवा

दारिद्रयाद्ध्रियमेति ह्रीपरिगतः प्रभ्रश्यते तेजसो

निस्तेजाः परिभूयते परिभवान्निर्वेदमापद्यते।

निर्विण्णः शुचमेति शोकपिहितो बुद्ध्या परित्यज्यते

निर्बुद्धिः क्षयमेत्यहो निधनता सर्वापदामास्पदम्॥